

Prawa zwierząt a dobrostan zwierząt – potrzeba zmian w Kodeksie Etyki Lekarza Weterynarii

Michał Tracz, Agnieszka Jackowska-Tracz

z Katedry Higieny Żywności i Ochrony Zdrowia Publicznego Instytutu Medycyny Weterynaryjnej SGGW w Warszawie

Wykonywanie zawodu lekarza weterynarii w Polsce reguluje ustawa z dnia 21 grudnia 1990 r. o zawodzie lekarza weterynarii i izbach lekarsko-weterynaryjnych. Ustawa zobowiązuje lekarki i lekarzy weterynarii do wykonywania zawodu zgodnie z przepisami powszechnie obowiązującymi oraz zgodnie z uchwałami samorządu lekarzy weterynarii. Do najważniejszych uchwał samorządu należy Kodeks Etyki Lekarza Weterynarii, który został przyjęty przez VII Nadzwyczajny Krajowy Zjazd Lekarzy Weterynarii uchwałą nr 3/2008/VII z dnia 26 stycznia 2008 r. w sprawie uchwalenia Kodeksu.

Pojęcie dobrostanu zwierząt w Kodeksie występuje zaledwie jeden raz, a pokrewne pojęcie praw zwierząt występuje trzy razy. Oba te zwroty znajdują się wyłącznie w rozdziale drugim pod tytułem: *Rola lekarza weterynarii w ochronie zdrowia publicznego oraz ochronie środowiska i praw zwierząt*. Rozdział drugi Kodeksu składa się z jednego artykułu (art. 30), który z kolei składa się z czterech punktów. Punkt 1 art. 30 zawiera wskazanie powinności lekarza weterynarii polegającej na przestrzeganiu, a w miarę możliwości upowszechnianiu, praw zwierząt oraz respektowaniu podstawowych zasad sozologii.

Wyjaśnienia wymagają dwa pojęcia zawarte w tym punkcie, tj. pojęcie sozologii i praw zwierząt. Według internetowego Słownika języka polskiego Wydawnictwa Naukowego PWN sozologia to nauka zajmująca się problemami ochrony przyrody i zapewnienia trwałości użytkowania jej zasobów. Odnosząc zawartą w Kodeksie *powinność lekarza weterynarii do respektowania podstawowych zasad sozologii* do definicji pojęcia wykonywania zawodu, znajdującej się w art. 1 ustawy o zawodzie lekarza weterynarii i izb lekarsko-weterynaryjnych, należy stwierdzić, że przepis Kodeksu precyzuje definicję ustawową, w której jedną z postaci wykonywania zawodu lekarza weterynarii jest ochrona środowiska. Te dwa pojęcia dobrze ze sobą korespondują, ale zwrot zawarty w Kodeksie mówiący o tym, że powinnością lekarza weterynarii jest respektowanie zasad sozologii po zestawieniu go z ustawową definicją opisującą wykonywanie zawodu lekarza weterynarii, m.in. jako ochronę środowiska, budzi już pewne wątpliwości. Kodeks nakazuje *respektowanie*, a ustawa mówi o *ochronie*. Według internetowego Słownika języka polskiego Wydawnictwa Naukowego PWN *respektować* oznacza przestrzegać czegoś, liczyć się z czymś, natomiast *chronić* oznacza zabezpieczać przed czymś niekorzystnym lub niebezpiecznym. Jak widać pojęcie *ochrony* jest szersze i dalej idące niż pojęcie *respektowania*. Kodeksy etyczne samorządów zawodów zaufania publicznego powinny stanowić dodatkowy rozszerzony katalog

Animal rights and animal welfare – the need for changes in Veterinary Ethical Code

Tracz M., Tracz-Jackowska A., Department of Food Hygiene and Public Health Protection, Institute of Veterinary Medicine, Warsaw University of Life Sciences – SGGW

This article raises an important issue of animal rights and animal welfare protection in the context of our profession. The strong need is claimed for the reformulation of Article 1 Veterinary Ethical Code, to highlight the mission of veterinary medicine in those tasks. Polish National Veterinary Chamber should underscore the absolute participation of veterinarians in animal rights and animal welfare protection by introducing those fundamental values to the Veterinary Ethical Code, like it was already done in European Veterinary Code of Conduct.

Keywords: animal rights, animal welfare, ethical code, veterinary profession.

obowiązków członków samorządu. Jednak w przypadku opisywanego przepisu Kodeksu pozorne jest zażęcenie obowiązków lekarzy weterynarii w odniesieniu do ustawowej definicji wykonywania zawodu polegającego na ochronie środowiska. Kodeks zobowiązuje lekarzy weterynarii do respektowania zasad nauki zajmującej się ochroną środowiska. Reasumując, Kodeks obliuguje lekarzy weterynarii do ochrony środowiska podczas wykonywania zawodu w oparciu o zasady nauki, jaką jest sozologia.

Drugim pojęciem zawartym w pkt 1 art. 30 Kodeksu wymagającym zdefiniowania jest pojęcie praw zwierząt. Nowoczesne rozumienie terminu prawa zwierząt ukształtowane zostało przez Animal Right Movement (Ruch na rzecz Praw Zwierząt) w latach 70. i 80. XX wieku Animal Right Movement, nazywany też ruchem na rzecz wyzwolenia zwierząt, jest ruchem społecznym, który dąży do zniesienia sztywnego moralnego i prawnego rozróżnienia między osobami ludzkimi i osobami nie-ludzkimi (po angielsku, odpowiednio: human person, non-human person), do zniesienia statusu zwierząt jako własności oraz do zaprzestania ich wykorzystywania w badaniach naukowych, przemyśle spożywczym, odzieżowym i rozrywkowym (1). Czołowymi twórcami tej idei są Tom Regan i Gary L. Francione. Prawa zwierząt to filozofia, zgodnie z którą wiele lub wszystkie zwierzęta mają wartość moralną niezależną od ich użyteczności dla ludzi, a ich najbardziej podstawowe interesy – takie jak unikanie cierpienia czy integralność cielesna – powinny być traktowane tak samo, jak podobne interesy ludzi (2). Prawa zwierząt również odnoszą się do idei, że wiele zwierząt

ma podstawowe prawa do bycia traktowanymi z szacunkiem jako jednostki – prawa do życia, wolności i wolności od tortur, które nie mogą być pomijane przez względy zbiorowego dobrostanu (3). Uogólniając, zwierzęta jako istoty bezbronne i zbyt słabe by bronić się same objęte są prawami podstawowymi analogicznymi do praw podstawowych przynależnych ludziom, np. prawo do życia i poszanowania integralności cielesnej. Taki zakres praw przyznanych zwierzętom w praktyce uniemożliwia jakiegokolwiek ich wykorzystywanie przez człowieka, czy to w produkcji zwierzęcej, badaniach naukowych, czy nawet jako zwierząt towarzyszących. W taki sposób rozumiane pojęcie praw zwierząt nie daje się pogodzić z obecnym stanem prawnym, w którym zwierzęta mogą być wykorzystywane przez ludzi w różny sposób, nawet gdy uwzględniane są zasady ich poszanowania, humanitarnego traktowania i zapewnienia dobrostanu. Z tego względu pkt 1 art. 30 Kodeksu Etyki Lekarza Weterynarii wymaga zmiany. Ten sam postulat dotyczy pkt 3 art. 30, w którym przeczytać można, że: *lekarz weterynarii zobowiązany jest zwracać uwagę właścicielom lub opiekunom zwierząt oraz organom publicznym na nieprawidłowości w zakresie ochrony zdrowia publicznego, ochrony zdrowia i poszanowania praw zwierząt, a także na zagrożenia ekologiczne.*

Punkt 3 art. 30 jako jedyny w całym Kodeksie Etyki Lekarza Weterynarii wprost odnosi się do dobrostanu zwierząt. Zgodnie z tym przepisem lekarze weterynarii mają obowiązek wpływania na zapewnienie dobrostanu zwierząt. Pojęcie dobrostanu powstało w wyniku działalności Ruchu na rzecz Dobrostanu Zwierząt (Animal Welfare Movement; 4). Przedstawicielami tego ruchu są Jeremy Bentham i Peter Singer. Teoria dobrostanu zwierząt jako podstawową wartość stawia realizację preferencji jednostek. Bogactwo tych preferencji stanowi czynnik hierarchizujący różne kategorie jednostek. Przy założeniu, że zwierzęta dążą jedynie do unikania cierpienia, a ludzie dodatkowo posiadają świadomość śmierci, równe traktowanie ludzi i zwierząt występuje w zakresie zmniejszania cierpienia – w zakresie poszanowania życia brak jest takiej równości (4). Pojęcie dobrostanu w odróżnieniu od pojęcia praw zwierząt ma znaczenie prawne. Dobrostan został zdefiniowany w przepisach międzynarodowych, zajmuje istotne miejsce w przepisach Unii Europejskiej i polskim prawie dotyczącym ochrony zwierząt. Światowa Organizacja Zdrowia Zwierząt (OIE) definiuje dobrostan jako fizyczny i psychiczny stan zwierzęcia w odniesieniu do warunków, w jakich żyje i umiera, a zapewnienie wysokiego poziomu dobrostanu zwierząt wymaga zapobiegania chorobom i odpowiedniej opieki weterynaryjnej, zapewnienia schronienia, zarządzania, żywienia, właściwego i bezpiecznego środowiska, a także humanitarnego obchodzenia się ze zwierzętami oraz humanitarnego uboju lub uśmiercenia (5). Polskim aktem prawnym, który reguluje wspomniane zagadnienia, jest ustawa o ochronie zwierząt – choć ustawodawca nie posługuje się pojęciem dobrostanu, to przepisy ustawy realizują standardy wyznaczone przez OIE. Unia Europejska nadała szczególne znaczenie ochronie zwierząt, umieszczając to zagadnienie

w Traktacie o funkcjonowaniu UE i rozwijając je w aktach prawa pochodnego. Artykuł 13 Traktatu stanowi, że państwa członkowskie uwzględniają wymagania w zakresie dobrostanu zwierząt jako istot zdolnych do odczuwania. Tu należy powrócić do Kodeksu Etyki Lekarza Weterynarii, według którego powinnością lekarza weterynarii jest *obowiązek wpływania na zapewnienie dobrostanu zwierząt*. Takie uregulowanie obowiązków lekarzy weterynarii w zakresie dobrostanu zwierząt jest dalece niewystarczające, a wręcz nieprawidłowe. Kodeks zobowiązuje lekarza weterynarii do *wpływania na dobrostan*, natomiast OIE jako pierwszy element definicji dobrostanu podaje *zapobieganie chorobom i odpowiednią opiekę weterynaryjną*, co stawia nasz zawód w szczególnej roli w odniesieniu do dobrostanu zwierząt. A zatem kodeksowy obowiązek wpływania na dobrostan zwierząt jest nieadekwatny do znaczenia wartości, jaką jest dobrostan zwierząt. Właściwym rozwiązaniem będzie podniesienie rangi wartości, jaką jest dobrostan w Kodeksie Etyki Lekarza Weterynarii.

Zapewnienie zwierzętom dobrostanu powinno stać się podstawowym celem każdej lekarki i lekarza weterynarii. Odniesienie do dobrostanu powinno zostać umieszczone w art. 1 Kodeksu Etyki Lekarza Weterynarii. W chwili obecnej Kodeks w art. 1 podaje, że powołaniem lekarza weterynarii jest dbałość o zdrowie zwierząt oraz weterynaryjną ochronę zdrowia publicznego, a jako cel nadrzędny wszystkich działań wskazuje dobro człowieka. Należy dokonać przesunięcia akcentów dotyczących celów działania lekarzy weterynarii na ochronę dobrostanu zwierząt, która to ochrona jest elementem ochrony zdrowia publicznego (6). Działanie takie wskaże na zawód lekarza weterynarii jako ten, który odgrywa podstawową rolę w zapewnieniu dobrostanu i ochronie zwierząt oraz wzmocni rolę zawodu w obszarze ochrony zdrowia publicznego. Takie podejście leży w interesie naszego zawodu, szczególnie w sytuacji, gdy w Unii Europejskiej wdrażana jest nowa strategia „od pola do stołu” (Farm to Fork – F2F; 7), będąca centralnym elementem Europejskiego Zielonego Ładu, którego celem jest uczynienie systemów żywnościowych sprawiedliwymi, zdrowymi i przyjaznymi dla środowiska. Ważną częścią nowej strategii F2F jest ochrona zwierząt. Komisja Europejska prowadzi aktualnie przegląd unijnych przepisów dotyczących ochrony zwierząt w celu weryfikacji, czy standardy dobrostanu zwierząt, należące do zrównoważonych praktyk rolniczych niezbędnych do osiągnięcia celów strategii F2F, są wystarczające. Spodziewać się można wprowadzenia nowych standardów w zakresie dobrostanu zwierząt. Istniejące i nowe zadania określone w prawodawstwie unijnym powinny w dalszym ciągu być realizowane przez lekarzy weterynarii. Takie przypisanie ról nie jest całkiem oczywiste, szczególnie że w przestrzeni społeczno-politycznej pojawiają się pomysły powołania nowej inspekcji ds. ochrony zwierząt.

Samorząd lekarzy weterynarii, przygotowując się do prac nad nowym brzmieniem artykułu 1 Kodeksu Etyki Lekarza Weterynarii, może sięgnąć do doświadczeń innych krajów. Za przykład posłużyć mogą kodeksy etyczne takich państw, jak Wielka Brytania,

Stany Zjednoczone, Nowa Zelandia czy Europejski Weterynaryjny Kodeks Postępowania przyjęty przez Europejską Federację Lekarzy Weterynarii. W każdym z tych kodeksów dobrostan zwierząt jest jedną z głównych wartości, które należy brać pod uwagę podczas wykonywania zawodu.

Należy podkreślić, że to lekarki i lekarze weterynarii są osobami, które – mając bliski kontakt ze zwierzętami oraz ze względu na swoje wykształcenie i powinności etyczne – odgrywają kluczową rolę w zapewnieniu zwierzętom dobrostanu, zatem niewłaściwe byłoby, z merytorycznego punktu widzenia, ograniczenie zadań naszego zawodu w tym obszarze. Dlatego samorząd zawodowy powinien podkreślić rolę naszego zawodu w ochronie zwierząt poprzez wprowadzenie dbałości o dobrostan jako jednej z podstawowych wartości Kodeksu Etyki Lekarza Weterynarii.

Piśmiennictwo

---

1. Stooksbury K.E.: *Encyclopedia of American Civil Rights and Liberties*. Santa Barbara, ABC-CLIO LLC, 2017.
  2. DeGrazia D.: *Animal Rights. A very short introduction*. Oxford, Oxford University Press, 2002.
  3. Taylor A., Burbidge J.: *Animals and ethics. An overview of the philosophical debate*. Peterborough, Ont., Broadview, 2009.
  4. Probuca D.: *Filozoficzne podstawy idei praw zwierząt*. Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych UNIVERSITAS, Kraków 2013.
  5. OIE: *Terrestrial Animal Health Code*. Vol. I & II. <https://www.oie.int/en/what-we-do/standards/codes-and-manuals/terrestrial-code-online-access/>, 2021.
  6. Akhtar A.: The need to include animal protection in public health policies. *J Public Health Policy* 2017, **34**, 549–559.
  7. Komisja Europejska: Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów Strategia „od pola do stołu” na rzecz sprawiedliwego, zdrowego i przyjaznego dla środowiska systemu żywnościowego. 2020 COM(2020) 381.
-

Dr Michał Tracz, e-mail: michal_tracz@sggw.edu.pl